

LUNDS UNIVERSITET
Nordiska språk
Språk- och Litteraturcentrum

C-UPPSATS
SVEK11, VT2014

Max Bäckström

Mycken möda och mycket glädje

Två morfologiska aspekter av ett kongruerande mycken.

Handledare: Lars-Olof Delsing

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1 Disposition.....	4
2. Bakgrund och syfte.....	5
2.1 Bakgrund.....	5
2.1.1 Generellt om språkhistorisk forskning.....	5
2.1.2 Inherenta singularer och pluralord.....	6
2.1.3 Kongruensen av mycket.....	9
2.2 Syfte.....	15
2.2.1 Förväntade resultat.....	16
3. Material och metod.....	16
3.1 En första blick.....	16
3.2 Excerperingsprinciper.....	17
3.3 Material.....	19
4. Resultat.....	19
4.1 Kongruensen mellan mycken och utrum.....	20
4.2 Kongruensen mellan myckna och plural.....	22
4.2.1 Kombinerade resultat.....	23
4.3 Graderingens roll.....	24
4.4 Inherenta singularer och pluralord.....	26
5. Sammanfattning och avslutande diskussion.....	28
5.1 Sammanfattning av undersökningen.....	28
5.2 Avslutande diskussion.....	29
6. Källor och litteratur.....	30
6.1 Litteraturlista.....	30
7. Bilagor.....	31
Bilaga 1.....	31

1 Inledning

Denna uppsats tar sig an det kvantifierande pronomenet *mycken* från två aspekter. Först studeras den historiska övergången från ett kongruent bruk av *mycken* till ett inkongruent med *mycket*. Jämför *exempel 1* och *2*.

- (1) och lyckades, med **mycken möda** och fara för egna lif
- (2) oskadd och utan allt för **mycket tårar**

Vidare undersöks så kallade *inherent singulara ord* och *inherent plurala ord*. Detta är ord som i oräknebart bruk alltid uppträder i antingen singular eller plural. I detta fall tillsammans med *mycket* men fördelningen visar sig även i andra konstruktioner. Se *exempel 3*.

- (3) Till midsommar åt vi mycket **sill, potatis** och **jordgubbar**

I *exempel 3* används orden *sill* och *potatis* i singular, *inherenta singularer*, medan *jordgubbar*, *inherent pluralord*, står i plural. Fördelningen mellan ord som vid oräknebart bruk uteslutande förekommer i singular kontra plural kommer också att undersökas ur ett historiskt perspektiv.

Att som språkbrukare välja mellan formerna *mycket morötter*, i plural, och *mycket morot*, i singular, utifrån sin språkkänsla genererar sannolikt den plurala formen i en majoritet av fallen. En sökning med den exakta strängen *mycket morötter* kontra *mycket morot* på Google (2014-05-13) ger cirka 5100 träffar för konstruktionen med *morötter* och 1100 för den med *morot*; konstruktionen med plural genererar sålunda nästan fem gånger så många träffar. Vidare är ordet *potatis* ett exempel på en inherent singular. Samma sökning på bruket med detta ord visar att konstruktionen *mycket potatis*, i singular, genererar cirka 11 500 träffar medan den plurala motsvarigheten, *mycket potatisar*, inte ger mer än knappt en hundradel av detta antal träffar med 110 stycken.

Denna undersökningsmetod ger givetvis inget mer än en fingervisning om dagens aktuella bruk. Den bör ändå ses som något av en första bekräftelse på att detta är ett språkligt fenomen i vilket vår gemensamma språkkänsla till stor del genererar samma resultat. Denna uppsats kommer att undersöka och försöka kartlägga denna fördelning mellan inherenta singularer och pluralord ur ett kronologiskt perspektiv och genom korpusbaserad efterforskning precisera när denna uppdelning uppstår i språkbruket och så småningom blir lexikaliskt betingad.

Fördelningen mellan inherent singularer och plural visar sig i flera konstruktioner men av utrymmesskäl kommer denna uppsats att begränsa sig till att behandla konstruktioner med ordet *mycket* som kvantifierande pronomen till det aktuella substantivet. Valet beror till stor del på att det är en frekvent förekommande kvantifierare vid oräknebart bruk av substantiv. Eftersom uppsatsen kommer att undersöka konstruktioner med *mycket* kommer den också att undersöka den kongruens som tidigare rådde mellan *mycken* och det substantiv som det kvantifierade. Efter det att fyrkasussystemet kollapsade i svenska språket kongruerade *mycken* med tre olika former: *mycken* + *substantiv i utrum singular*, *mycket* + *substantiv i neutrum singular* och *myckna* + *substantiv i plural*. Övergången till att *mycket* används i alla dessa fall ska tidsbestämmas.

1.1 Disposition

Uppsatsen kommer att disponeras i sju övergripande kapitel med vardera ett antal underkapitel. Efter denna inledande presentation av uppsatsens innehåll och dess disposition kommer i kapitel 2 uppsatsens **bakgrund och syfte** att behandlas. I detta kapitel presenteras ytterligare bakgrunden till forskningsfrågan, framförallt i form av generell bakgrund till språkhistoriska undersökningar, en kartläggning av fornsvenska förhållanden, tidigare forskning och syftet med undersökningen preciseras än mer. I detta kapitel kommer även förväntade resultat att behandlas.

Vidare, i kapitel 3, kommer det **material** och den **metod** som tillämpas i uppsatsen att presenteras och förklaras utifrån det perspektiv som de appliceras i denna specifika undersökning. För denna uppsats innebär detta bland annat vidare genomgång av den korpusbaserade materialinsamling som skett samt de excerperingsprinciper som har applicerats vid denna materialinsamling.

Fortsättningsvis kommer kapitel 4 att behandla **resultat**. Detta kapitel kommer att ta upp och vidare diskutera det som framkom av undersökningen. De olika undersökningsfrågorna kommer att försöka besvaras, och slutsatser för att tillgodose dessa kommer att presenteras.

I kapitel 5, **sammanfattning och avslutande diskussion**, kommer uppsatsen och undersökningen att diskuteras samt sammanfattas utifrån ett vidare perspektiv och i förhållande till annan relevant forskning. Förslag och tankar kring möjliga vidare intresseområden på något vis kopplade till uppsatsens ämne kommer också de att behandlas i detta kapitel.

I kapitel 6, **källor och litteratur**, redovisas alla de källor och den litteratur som tillämpats och använts i uppsatsen och undersökningen. Avslutningsvis i kapitel 7, **bilagor**, bifogas de bilagor som är relevanta för uppsatsen.

2 Bakgrund och syfte

2.1 Bakgrund

Språkhistorisk forskning kan behandla ett vitt skilt antal områden, från ljudförändringar till ordförråd. I detta kapitel följer en presentation av språkhistorisk forskning ur ett generellt perspektiv och mer specifik bakgrund till den aktuella forskningsfrågan.

2.1.1 Generellt om språkhistorisk forskning

Forskning kring språkförändring ur ett historiskt perspektiv är en del av språkvetenskapen som tampas med en del svårigheter som är värda att ta i beaktande. Felkällor är det mest påtagliga hindret som språkhistorien ställs inför; mycket av materialet skrevs för längesedan och det finns få sätt att egentligen bekräfta det som faktiskt finns i pränt. Ytterligare en omständighet som innebär ett vetenskapligt problem är det faktum att det länge var en väldigt liten del av befolkningen som kunde skriva. De slutsatser som dras utifrån texter skrivna på den tid då endast få människor kunde skriva är svåra att se som representativa för språket som helhet. Men trots detta får slutsatser dragna utifrån historiskt material ses som representativa för språkliga tendenser och icke desto mindre godtagbara; framförallt om man är medveten om dessa förutsättningar.

Fischer (2007: 11) tillskriver språkhistorisk forskning fyra huvudsakliga syften från vilka den kan idkas, här översatta av Håkansson (2008: 15–16): ”att beskriva språket vid en viss tidpunkt, att visa hur språket förändras över tid, att beskriva vilka mekanismer som ligger bakom språkliga förändringar och att ge förklaringar till sådana beskrivningar”. Denna uppsats kommer framförallt att fokusera på de två första syftena av Fischers fyra: att beskriva språket vid en viss tidpunkt och att visa hur språket förändras över tid. Detta utesluter inte att även de andra två punkterna kan ägnas uppmärksamhet men för en uppsats av denna storlek begränsas de huvudsakliga syftena till att beskriva en viss tidpunkt i språket och hur det har förändrats.

2.1.2 Inherenta singularer och pluralord

Valet mellan singular och plural form då räknebara substantiv används som oräknebara är troligtvis tämligen självklart för de flesta talare av svenska. Ur språkvetenskaplig synvinkel verkar det dock inte fått någon större uppmärksamhet och tidigare forskning på fördelningen av inherenta singularer och pluralord är sparsam.

Delsing (1993: 43–50) diskuterar ämnet och delar in svenska substantiv i tre kategorier: ”inherently uncountable nouns, bare singulars and bare plurals” (Delsing 1993:43). Vidare påpekar Delsing (1993: 43) att alla dessa tre kategorier av substantiv beter sig likadant i konstruktioner då de står efter ett kvantifierande pronomen eller en kvantifierande nominalfras, då de används i sin *oräknebara funktion*. Som exempel på ett kvantifierande pronomen anger Delsing *mycket*, vilket är den konstruktion som studeras i denna uppsats, och för att exemplifiera en kvantifierande nominalfras använder sig Delsing av *ett kilo*. Den grupp som benämns *inherently uncountable nouns*, översatt med *inherent oräknebara substantiv*, är den typ av substantiv som vanligen brukas för att bilda den typ av konstruktioner där ett kvantifierande pronomen eller en kvantifierande nominalfras föregår substantivet. För exempel på denna typ av konstruktion, se 4 och 5 nedan:

(4) *Ett kilo + mjöl / smör / koppar*

(5) *Mycket + mjöl / smör / koppar*

Vidare behandlar Delsing det fenomen som är relevant för denna uppsats, nämligen det där ovanstående konstruktion, innehållande ett kvantifierande pronomen eller en kvantifierande nominalfras, förekommer tillsammans med ett räknebart substantiv i oräknebar funktion. Det är bland annat i denna grammatiska kontext som fördelningen av inherenta singularer och inherenta pluralord visar sig. Som exempel uppvisar Delsing exempel 6 för inherenta singularer, kallade substantiv av *potatis*-typ, och exempel 7 för inherenta pluraler, kallade substantiv av *morots*-typ, båda nedan:

(6) *Ett kilo / mycket [fisk / potatis]*

(7) *Ett kilo / mycket [morötter / tomater]*

Delsing fortsätter med att föreslå att denna speciella oräknebara funktion och fördelningen mellan singular och plural är lexikaliskt betingad och följaktligen också en del av lexikonet. Delsing (1993: 44f) listar totalt sju olika konstruktioner där fördelningen mellan singular och plural visar sig, till exempel efter en kvantifierande nominalfras eller som objekt till vissa verb. Värt att notera är att de substantiv som räknas som *inherent oräknebara* också går att använda i dessa konstruktioner, något som stödjer påståendet om att de inherenta singularerna och pluralorden här används i en speciell oräknebar funktion.

Svenska Akademiens Grammatik (SAG 2:90–93), fortsättningsvis SAG, tar också upp fenomenet och talar om det i samband med vad som benämns *diffust flertal* och säger att den plurala formen av substantivet ofta brukas i denna position (1999:2:§60:91). Vidare säger SAG kort att ”[v]alet mellan pluralis i betydelsen diffust flertal och individualiserat individuativt substantiv är olika för olika ord” (SAG 2:93), där *individualiserat individuativt substantiv* likställs med de substantiv som uppträder i singular form. Som exempel ges 8 och 9 nedan, där ? uppmärksammar att bruket av denna form är diskutabel.

(8) *Han odlar och säljer **mycket** [äpplen / ?äpple]*

(9) *Han odlar och säljer **mycket** [?potatisar / potatis]*

Fördelningen mellan singular och plural bland substantiven ter sig inte vara fullt ut arbiträr då en viss systematik kan skönjas och utifrån semantisk innebörd tycks en del substantiv kunna placeras bland de inherenta singularerna. Se tabell 1 nedan för en klassificering enligt dels Delsing 1993 och dels SAG, (2:93).

Tabell 1.

Inherenta singularer	Inherenta pluralord
Olika sorters fisk: <i>Sill, torsk, lax</i>	Förekommer i de flesta övriga fall: <i>Böcker, lögner, morötter, tomater, rödbetor osv.</i>
Vilda djur: <i>Älg, räv, and</i>	
Många typer av träd: <i>Björk, gran, bok</i>	
Vissa typer av livsmedel: <i>Potatis, lök, gurka, frukt</i>	
Substantiv som ofta förekommer i kollektiv betydelse: <i>Sten, svamp, spik, korv</i>	

I likhet med vad min egen språkkänsla säger påpekar Delsing också att motsvarande form av substantiven, alltså plural av *potatis*-substantiven och singular av *morots*-substantiven, inte är helt gångbara i dessa kontexter. Detta specificeras vidare med att "[t]he singular of the *carrot*-type nouns is always bad. The plural of *potato*-type is marginally possible [...]" (1993: 44), ytterligare en observation som min egen språkkänsla likaledes bekräftar. Den Google-sökning som presenterades i *kapitel 1* bekräftar att de motsvarande formerna inte är lika vanliga.

Ytterligare ett faktum som stödjer påståendet om att denna fördelning av *potatis*- och *morots*-substantiv skulle vara lexikaliskt betingad är det att det finns en handfull ord i svenskan som har en speciell morfologisk form då de används i just denna ovan nämnda funktion. Såväl SAG (2:92) som Delsing (1993:45) uppmärksammar detta faktum och Delsing ger nedanstående *tabell 2* för en översikt av dessa ord. Även dessa speciella former använda i oräknebar funktion förekommer antingen i singular eller plural, vilket specificeras längst till höger i tabellen.

Tabell 2.

Singular	Plural	Oräknebar	Oräknebar form
Höna	Hönor	Höns	Singular
Mygga	Myggor	Mygg	Singular
Planka	Plankor	Plank	Singular
Ärta	Ärtor	Ärter	Plural
Bräda	Brädor	Bräder	Plural

Alla dessa ovan presenterade exempel och fakta verkar stödja det faktum att de svenska substantiven har en speciell oräknebar funktion och att den form som används i denna funktion är lexikaliskt betingad och en del av vårt lexikon. Som visades ovan i *tabell 2* har en tämligen liten mängd en speciell form för denna funktion till skillnad från de så kallade substantiven av *morots*-typ och substantiven av *potatis*-typ. Dessa två typer av substantiv verkar alltså ha en morfologiskt distinkt form när de används oräknebart som antingen är singular eller plural.

För att summera visas här nedan ytterligare en tabell från Delsing 1993, *tabell 3*, som på ett överskådligt vis sammanfattar de olika typer av substantiv som diskuterats i detta kapitel och som utgör bakgrunden till den del av uppsatsen som ska undersöka fördelningen mellan inherent singularer och inherent pluralord. I *tabell 3* representerar orden i (a) de som kallas substantiv av *morots*-typ och substantiv av *potatis*-typ och som tar antingen singular eller

plural i oräknebar funktion, (b) visar de substantiv som har en speciell morfologisk form som skiljer sig från singular och plural då de används i oräknebar funktion och (c) visar inherenta oräknebara substantiv, vilka mer eller mindre uteslutande används som oräknebara och därmed inte har några räknebara singular- kontra pluralformer.

Tabell 3.

	Räknebar		Oräknebar	
	Singular	Plural		
(a)	Potatis	Potatisar	Potatis	Singular
	Morot	Morötter	Morötter	Plural
(b)	Mygga	Myggor	Mygg	Singular
	Bräda	Brädor	Bräder	Plural
(c)	-	-	Mjölk	Singular
	-	-	Kläder	Plural

2.1.3 Kongruensen av mycket

Någon egentlig forskning eller diskussion kring kongruensen av *mycken* verkar inte finnas. Det som dock finns att tillgå som utgångspunkt för denna del av undersökningen är de ordböcker i vilka de tidigaste beläggen redovisas och de språkhistoriska verk där de ursprungliga böjningsparadigmen står att finna.

Svenska Akademiens Ordbok, hädanefter SAOB, (1945: M1682) ger en redovisning av de tidigaste belägg som finns av ordet, under uppslagsordet *mycken*. Av denna post i SAOB kan man utläsa att många varianter och stavningar av *mycken*, *mycket* och *myckna* förekommit; bland annat *mycke*, *myckel* och *mökken*. En del sammanfall mellan identiska morfologiska former och olika syntaktiska egenskaper förekommer och det är värt att påpeka att den betydelse av ordet som är intressant för denna uppsats är den som fungerar som adjektiv. Fortsättningsvis går SAOB även igenom de olika betydelserna för ordet och de två som redovisas nedan, båda underbetydelser till den adjektiva betydelsen av *mycken*, är de som är aktuella för denna uppsats.

2) framför denna anv. *Med mycken möda, kostnad, stränghet. Hon hade icke mycken tillit till honom.* *GIR* 1: 81 (1523). Jagh wil weta eder myckin tack derfore. *STIERNHJELM Fateb.* F 2 a (1643). Mycken Honing giör laata Bij. *GRUBB* 544 (1665). Mycken tid. *ADLERBETH Ant.* 1: 10 (c. 1792). Mycken lärdom. *GEIJER Skald.* 13 (1811, 1835) Somliga hade måst plocka bort så mycken sten ur sin åker, att (osv.). *LAGERLÖF Troll* 2: 76 (1921).

α) (†) i obest. form. Tu skalt bliffua rådhandes offuer mykin folck. *5Mos.* 15: 6 (*Bib.* 1541). Konungen vphögde Daniel, och gaff honom stora och mykla skencker. *Dan.* 2: 48 (*Därs.*). Hon .. badh medh myckna Tårar för sin Herre. **SCHRODERUS** *Os.* III. 1: 286 (1635). Såsom ock sådana widskåpelse i vårt Land ganska myckna äro. **EKMAN** *Siönödzl.* 289 (1680). Där äro myckna slott och kojor. **TAVASTSTJERNA** *FinVikHeml.* 29 (1895).

Den första betydelsen är den som kongruerar med utrum singular, det vill säga typen *mycken potatis* och den andra är den plurala motsvarigheten som används i konstruktioner så som *myckna morötter*. Precis som i huvudposten för ordet ovan går det att utläsa första skriftliga belägg, vilket för *mycken* kommer från 1523 och lyder "[m]ed mycken möda, kostnad, stränghet. Hon hade icke mycken tillit till honom". Det första belägget för *myckna* är hämtat från 1541 och är "Konungen vphögde Daniel, och gaff honom stora och mykla skencker". Ytterligare information som går att hämta från SAOB:s post om *mycken* är en kort upplysning om hur förhållandena såg ut i fornsvenskan, "fsv. *mykil*, mykin, mikin (-in urspr. ack. sg. m.)" (1945:M1682). Denna redovisning för de fornsvenska förhållandena och hur *mycken* fungerade i språket är korthuggen och vad som går att utläsa är att *mikin* eller *mycken* ursprungligen var den morfologiska form som svarade för singular maskulinum i ackusativ. En fullständig redogörelse för de förhållanden som rådde i fornspråket kommer att ges senare i detta kapitel.

Eftersom SAOB:s kartläggning av det svenska språket sträcker sig enbart från år 1521 och därmed i mångt och mycket endast behandlar det som kallas den *nysvenska perioden*, det vill säga den period som sträcker sig från att nya testamentet för första gången kom på svenska år 1526 till idag, är det också värt att ta till ytterligare resurser som sträcker sig än längre bak i tiden. En ordbok som behandlar det svenska språket under äldre tid och därmed täcker de fornsvenska perioderna är *Ordbok Öfver svenska medeltids-språket* (1884–1918) av Söderwall. För denna uppsats används den elektroniska versionen som finns tillgänglig på internet. Posten som är aktuell i Söderwall (<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>) är den för **mykil**, vilket är den ursprungliga roten till ordet *mycket*. I likhet med den variation i stavning som posten i SAOB visade går det också i Söderwall att slå fast att en väldigt stor mängd stavnings- och böjningsvarianter av ordet *mycket* har förekommit i språket, framförallt i fornsvensk tid då kasussystemet var i fullt bruk. Posten från Söderwall visar belägg för de olika formerna av ordet och i vilken fornsvensk text detta belägg förekommer; inte mindre än **51** olika användningar och former av ordet har skriftliga belägg. Anledningar till detta är att bland annat att *y*:et i många fall sänkts till ett *ö* och därför uppstår former så som *möket* samt att vissa former har *l*:et från roten i behåll, så som *mykyl*. Värt att notera är följaktligen att

många av de olika beläggen egentligen representerar samma morfologiska form av ordet men till följd av det icke standardiserade skriftspråk som rådde vid tiden förekommer denna variation mellan olika texter och författare. Vidare redovisas i Söderwall (<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>) de olika betydelserna för ordet i fråga och precis som med posten i SAOB är det fördelaktigt att precisera den funktion av ordet som är aktuell för denna undersökning. De två betydelserna nedan, nummer **2** och **3**, är de betydelser av ordet som denna uppsats undersöker.

2) stor, mycken (i mängd el. grad). fingo . . . myken flat kaka RK 2: 4958. äther man mokin (för mykin) mora tha ffar man lwsta tiil quinnor (Macer: accendit venerem si large sumitur illa)

3) *mången*. stadhfäste mz kiännedom myklä crisaäKL 162. tik tilbör naghat lidha aff the möklä pynor tu forsculdat hafuer (patieris pauca de multis, que patereris, nisi tib subvensset misericordia nostri redemptoris) LfK219.

Betydelse nummer 2 är alltså den som tidigare motsvarats av *mycken* och exemplet ”äther man mokin (för mykin) mora” kan med dagens språk lämpligen översättas till *äter man mycket morot*. Fortsättningsvis är betydelse nummer 3 det som används med plurala huvudord och exemplet ”möklä pynor” är i dagens språk *mycket pinor*.

Sammanfattningsvis kan man säga att ordet *mycket* hade en väldigt rik böjning i fornspråket, i likhet med andra stora delar av språket, till följd av det fullt levande kasussystemet med fyra distinkta kasus. Detta vittnar inte minst de många olika beläggen som förekommer i Söderwalls ordbok om. Som påpekades ovan bidrar också det icke standardiserade skriftspråket till de många belagda formerna. SAOB redovisar ordets bruk och belägg efter det att språket genomgått stora förändringar och framförallt att det tidigare aktiva kasussystemet försvunnit, följaktligen blir formerna därmed färre och närmar sig kongruensen med *mycket*, *mycken* och *myckna*. Som tidigare nämnts så kommer såväl det fornsvenska böjningssystemet som uppkomsten av denna förenklade kongruens att diskuteras vidare senare i detta kapitel. Jag anser att bakgrunden är en vital del i att förstå nutida förändringar och ge en heltäckande bild, inte minst vid språkhistoriska undersökningar, varför stor vikt läggs även vid detta.

Fornsvenskan hade således fyra distinkta kasus; nominativ, genitiv, akkusativ och dativ, i likhet med modern isländska vilket i mångt och mycket bevarat det forna böjningssystemet. Utöver fyra kasus hade fornspråket också tre genus till skillnad från dagens två; de ord som idag är *utrum* var tidigare antingen *femininum* eller *maskulinum* vilket i kombination med

neutrum bildade fornspråkets tre genus. I likhet med det forna kasussystemets bevarande i den modern isländskan är även det forna genussystemet bevarat. Eftersom distinktionen för numerus också tas i beaktning vid böjning av adjektiv fanns även former för *singular* och *plural*, vilket förstås är bevarat även i modern svenska. Följaktligen hade ordet *mykil* 24 stycken former i fornspråket vid den tid då kasus- och genussystemet fortfarande var i fullt bruk. Dessa olika former redovisas i *tabell 4* här nedan.

Tabell 4.

MYKIL		Mask.	Fem.	Neutr.
Singular	N	Mykill	Mykil	Mykit
	G	Mykils	Mykla	Mykils
	D	Myklum	Mykli	Myklu
	A	Myklan/Mykin	Mykla	Mykit
Plural	N	Myklir	Mykla	Mykil
	G	Mykla	Mykla	Mykla
	D	Myklum	Myklum	Myklum
	A	Mykla	Mykla	Mykil

Detta böjningsparadigm är en rekonstruktion utifrån Noreen (1904: 337) och utgår från den typiska starka adjektivböjning som fanns i fornspråket. Att det *l* som tidigare fanns i roten och i en majoritet av de olika böjningarna för ordet har försvunnit beror troligen på att en assimilation mellan *l*:et i roten och *n*:et i suffixet till endast ett *n* har skett i någon del av böjningen och sedan spridit sig genom hela böjningsparadigmet. I likhet med vad som påpekades tidigare kan man här se att det mer nutida *mycken* ursprungligen svarade för den form som fungerade som singular, maskulin och ackusativ. Detta är i likhet med väldigt många andra ord i det svenska språket som tagit sin nutida form från den som var ackusativ i fornspråket.

Detta fyrkasussystem som rådde i svenskan börjar redan i slutet av den äldre fornsvenska perioden, under 1300-talet, att vackla och röra sig mot en förenkling av systemet. Detta gör sig påmint i skriftspråket genom att mindre vanliga kasusändelser börjar falla bort. Detta är ett fenomen som sedan eskalerar under den yngre fornsvenska perioden och mot slutet av 1400-talet har böjningssystemet förenklats till den grad att de tidigare fyra kasusen fallit samman till endast två: grundform och genitiv, likt det system som råder ännu idag. (Pettersson 2005:168–169) Även det tidigare genussystemet med tre distinkta genus börjar förenklas och de gamla *maskulina* och *feminina* orden börjar te sig lika i vissa avseenden; något som även det förenklar böjningsparadigmet i *tabell 4* väsentligt (Pettersson 2005:174). Det bör påpekas att detta givetvis är en förenkling av hela detta förlopp och denna omdanande förändringar av

språket visar sig framförallt i städernas skriftspråk och det profana skriftspråket. Andra genrer, och då bör framförallt den religiösa prosan nämnas, bevarar i mångt och mycket kasussystemet ända in på 1500-talet (Pettersson 2005:169). Men för denna uppsats undersökningsfråga nöjer jag mig med det förenklade händelseförloppet där kasussystemet börjar vackla under 1300-talet och sedan kollapsar totalt under 1400-talet. Genussystemet förenklas också under denna tid men håller sig kvar än längre i språket och försvinner inte helt förrän så sent som kring år 1900 i standardspråket.

När fyrkasus- och tregenussystemet förenklas bör vi följaktligen få något som liknar den kongruens med *mycket*, *mycken* och *myckna* som undersöks i denna uppsats. En av de texter som är bland de första att uppvisa kasuslöshet efter sammanfallet är en handskrift som tros ha tillkommit någon gång under 1450-talet, vid namn *Namnlös och Valentin* (project2.sol.lu.se/fornsvenska).

En sökning i den version av texten som finns i den fornsvenska textbanken, som är enligt boken *Codex Holm D 4 a*, en handskrift från 1457, ger det utslag som redovisas i *tabell 5* nedan. Posten för **former på mykl-** redovisar de former som dominerar paradigmet i *tabell 4* och som var i majoritet under äldre fornsvensk tid. En intressant iakttagelse är att *mycken* utgör en tredjedel av bruket, en siffra som är högre än vad den generellt sett brukar vara.

Tabell 5.

Form av <i>mycken</i>:	Antal träffar:
Mykit	24
Mykyt	1
Myken	12
Mykyn	2
Mykna	0
Former på mykl-	0

Exempel på bruket av dessa olika ord i texten kan ses i *exempel 10 – 13* här nedan, med den aktuella formen av *mycken* i fetstil.

- (10) *reth sik wt at mot Falantin medh **mykit** folk*
- (11) *skal warda **mykyt** vnder sport*
- (12) *han vnfik sin son Blandamær medh **myken** æræ*
- (13) *medh en hast och **mykyn** grymhet och lopp mot Falantin*

Denna sökning vittnar om att bruket av *mycken* och kongruensen för ordet har stabiliserats till det bruk som denna uppsats undersöker. Som exempel kan meningen för formen *myken*, *exempel 15*, ovan tas: ”han vnfik sin son Blandamær medh *myken æræ*”. Ordet *æræ*, eller *ära*, var tidigare femininum (<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>) och det bör således ha böjts något i stil med *medh mykla æræ* om fyrkasus- och tregenussystemet fortfarande hade applicerats fullt ut. För jämförelse kan man med fördel ta fram en liknande konstruktion från en tidigare producerad text, innan sammanfallet av kasus och genus hade skett. *Herr Ivan lejonriddaren* är en riddarroman från början av 1300-talet och i denna står *exempel 14* att finna, även här med formen av *mycken* i fetstil.

(14) ok war ther keyser medh **mykle** ära

Enligt böjningsparadigmet i *tabell 4* bör formen *mykle* motsvara någon av de feminina formerna av ordet och således vara böjt enligt den tidigare kongruensen. Att inga belägg på den plurala formen, *mykna*, finns i *Namnlös och Valentin* är inte speciellt förvånande då detta är den överlägset ovanligaste formen av ordet och användningen är väldigt sparsamt belagd, något som kommer visa sig även i materialinsamlingen för min undersökning. De övriga belagda formerna och avsaknaden av kasus- och genusböjning är dock tillräckligt för att man med tämligen stor säkerhet ska kunna slå fast att bruket av *mycket*, *mycken* och *myckna* som kongruenta former stabiliserats kring denna tid då fyrkasussystemet faller och tregenussystemet förenklas.

För att sammanfatta de fornsvenska förhållandena för ordet *mycken* och dess ursprung kan man säga att ordet, precis som så många andra vid denna tid, hade ett komplicerat böjningsmönster med totalt 24 former i olika kombinationer av kasus och genus. När det svenska språket genomgår stora förändringar under 1300- och 1400-talet förenklas morfologin väsentligt och mot slutet av det 14:e århundradet har de tidigare fyra kasusen sammanfallit till två, de tidigare tre genusen har påbörjat en förenkling och språket har fått något som liknar det system vi har idag. Genom att undersöka kongruensen av *mycken* i en av de texter som brukar räknas som en av de första som uppvisar denna förenklade kasus- och genusanvändning, *Namnlös och Valentin*, troligen tillkommen någon gång på 1450-talet, kan man tämligen säkert säga att det är någon gång under denna period som kongruensen med *mycket*, *mycken* och *myckna* uppkommer.

Det nutida bruket är också en intressant aspekt. Antalet språkbrukare som idag anser att ett kongruerande *mycket* är en del av deras lexikon är antagligen väldigt få, om ens någon.

Men detta betyder inte att orden inte förekommer i moderna texter. Genom en sökning i den textsamling i KORP som heter Bloggmix (2014-05-06) och som följaktligen består av bloggtexter kan man dra slutsatsen att ordformen fortfarande förekommer. En intressant aspekt av bruket är de *felaktiga* förekomsterna av de kongruerande formerna, det vill säga de fall där skribenten i fråga använt till exempel *mycken* med ett substantiv i neutrum, sannolikt för att uppnå någon typ av arkaiserande effekt. *Exempel 15* är en sådan användning, som aldrig varit korrekt.

(15)   *För mycken vin, för mycket god mat*

Fler exempel som detta går att finna och precis som jag själv ofta har sett den gamla plurala formen av *är*, *äro*, med singulara subjekt är detta sannolikt framförallt ett internetfenomen skrivna av personer som har ordet i sitt ordförråd men som inte känner till dess tidigare grammatiska egenskaper. En rent morfologisk sökning och jämförelse mellan antalet kongruenta förekomster av *mycken + substantiv utrum singular* och icke-kongruenta *mycket + substantiv utrum singular* i den korpus som utgörs av texter från sociala medier, representativ för dagens språkbruk, talar sitt tydliga språk om att bruket domineras av den senare: knappt 1800 träffar för *mycken* och nästan 500 000 för *mycket*.

2.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är följaktligen att undersöka försvinnandet av ett kongruerande *mycken* och fördelningen av inherenta singularer och pluralord i förhållande till detta försvinnande. Undersökningen kan delas in i tre delfrågor:

- När upphör kongruensen för *mycken + utrum singular* och *mycken potatis* ersätts av *mycket potatis*?
- När upphör kongruensen för *myckna + plural* och *myckna morötter* ersätts av *mycket morötter*?
- Finns fördelningen av inherenta singularer och inherenta pluralord vid tiden för kongruensens försvinnande?

De två frågorna som behandlar den försvinnande kongruensen undersöktes först och den tredje frågan utgår sedan från resultaten av dessa två undersökningar och utreder fördelningen mellan inherent singularer och inherent pluralord.

2.2.1 Förväntade resultat

Jag förväntar mig att undersökningen kommer visa på att kongruensen av *myckna* och plural försvann tidigare än den för *mycken* och utrum singular. Detta grundas på en rent subjektiv språkkänsla då *mycken* uppfattas av mig som betydligt mer samtida än det plurala *myckna*. Till exempel förekommer *mycken* fortfarande i en hel del litteratur från det tidiga 1900-talet.

Fördelningen mellan inherent singularer och pluralord är desto svårare att sia om. Utan någon annan grund än min egen språkkänsla skulle jag tro att denna fördelning går än längre tillbaka än till kongruensens försvinnande. Detta då formerna och fördelningen är så pass starkt lexikaliskt betingade i mitt eget lexikon och min uppfattning är att detta är en generell uppfattning. Jag tror att fördelningen kommer visa sig vara påtaglig redan vid kongruensens försvinnande, vilken antagligen sker någon gång under 1800-talet. Denna uppsats kommer av tidigare nämnda utrymmesskäl inte kunna svara exakt på när denna fördelning uppstår men tidpunkten för kongruensens försvinnande kommer undersökas och beskrivas.

3 Material och metod

Materialet som har legat till grund för undersökningen är hämtat från språkbankens konkordansverktyg KORP vilket är uppbyggt av ett stort antal korpusar med texter som representerar vitt skilda tider; från Twitter till Äldre Västgötalagen och det mesta däremellan. En majoritet av det material som användes för denna undersökning hämtades från den korpus som är uppbyggd av texter från Litteraturbanken i vilken en mängd svenska författare från 1600-talet fram till tidigt 1900-tal är representerade.

3.1 En första blick

Som ingång till undersökningen gjordes en sökning i KORP (2014-05-13) för att få fram statistik som skrapar på ytan. I *tabell 6* redovisas tre sökningar i litteraturbankens samtliga texter; *mycket + substantiv*, *mycken + substantiv* och slutligen *myckna + substantiv*.

Resultaten ges dels i absoluta frekvenser, det vill säga antalet förekomster totalt, och dels i relativa frekvenser, vilket ger antal träffar per miljoner token, där token är allt det som KORP räknar som separata språkliga enheter: framförallt enstaka bokstäver, ord och skiljetecken.

Tabell 6.

Konstruktion	Absolut frekvens	Relativ frekvens	Vanligaste träff
Mycket + substantiv	4294	87,6	Mycket folk
Mycken + substantiv	3606	73,6	Mycken möda
Myckna + substantiv	240	4,9	Myckna snön

Denna sökning visar tydligt att konstruktioner med *mycket* är vanligast i litteraturbankens texter och att konstruktioner med *myckna* är överlägset ovanligast. Ett par beaktanden bör dock tas med vid jämförelsen av dessa siffror. Även om *mycket + substantiv* med stor sannolikhet hade varit vanligast även när inte ett enda inkongruent exempel stått att finna i en text, detta då oräknebara substantiv oftast är neutrum, så inkluderar denna siffra även alla inkongruenta förekomster i texterna. Om *mycken* finns det inte mycket mer att säga på detta plan än att det i allra högsta grad verkar ha varit levande i en stor del av de texter som utgör litteraturbankens databas. *Myckna* är desto mer problematiskt: ett sammanfall med den bestämda formen av *mycket* gör att en majoritet av träffarna utgörs av denna form, så som den vanligaste träffen *myckna snön* som med stor sannolikhet oftast uppträder i konstruktioner så som *den myckna snön*. Ytterligare ett faktum som med stor sannolikhet verkar för det ovanliga bruket av *myckna* är det att *många* föredras i plural. Ytterligare en sökning i KORP (2014-05-06) och Litteraturbanken på *många + substantiv* bekräftar detta med den överväldigande absoluta frekvensen **11 786** och den relativa frekvensen **240,5**. Som jämförelse ger en likartad sökning på *mången + substantiv*, den utrum-kongruerande formen för *många*, **1851** absoluta träffar och relativ frekvens **28,7**, färre än hälften av vad *mycken* genererade. Avslutningsvis ger den neutrum-kongruerande formen *månget + substantiv* endast **154** absoluta träffar och **2,4** i relativ frekvens. Av detta kan man dra slutsatsen att ordet *många* föredras vid pluralord och *mycket* vid singularord.

3.2 Excerperingsprinciper

Undersökningens excerperingsprinciper beskriver vilka exempel som räknades som representativa för uppsatsens frågeställningar och vilka som valdes bort då de sågs som icke representativa. De olika principerna presenteras här nedan med exemplifieringar av de

samma. Den aktuella förekomsten av *mycken* eller *mycket* är i samtliga exempel markerat i fetstil.

För det första togs endast exempel med i vilka *mycket* stod direkt intill det substantiv som det kvantifierade. Detta var dels en teknisk princip då det underlättade sökningar i KORP på ett markant sätt och dels en språklig då *mycket* ofta funktionerar som adverb till ett eventuellt adjektiv innan substantivet i fråga och dessa uteslöts då ur sökningsresultaten. I *exempel 16* visar (a) en användning som följaktligen togs med i undersökningen och (b) visar en som inte togs med utifrån denna princip.

- (16) (a) *ty de hade alltför **mycket möda** med att hålla sitt kors upprätt*
(b) *kännetecknar det politiska lifvet i så **mycket högre grad** än andra lifsfärer*

Vidare uteslöts det bruk av formen *myckna* som nämndes ovan, det vill säga som bestämd form, ett bruk som dominerade resultaten. I *exempel 17* (a) visas ett exempel på det bruk som är aktuellt för denna uppsats och i (b) visas den svagböjda form som uteslöts.

- (17) (a) *medh **myckna Tårar** för sin Herre.*
(b) *jag var icke rädd alls för **det myckna folket***

Den tredje excerperingsprincip som applicerades hade med textens källa att göra. Exempel som förekom i påtagligt arkaiserande verk, så som 1873 års bibel, valdes bort då de hade varit missvisande för den tid då publikationen kom ut. De morfologiska formerna i bibeln från 1873 stämmer med stor sannolikhet ganska väl överens med de i Gustav Vasas Bibel från 1540 och kan följaktligen inte ses som representativa för 1873 års språk. *Exempel 18* (a) visar ett sådant exempel som uteslöts.

- (18) (a) *deras fader gaf dem **myckna gåfvor** i silfver , guld och klenodier*

Fortsättningsvis räknades inte heller tvetydiga exempel som representativa för det aktuella bruket; detta gällde framförallt belägg med formen *myckna*. Exempel i vilka ordet dels kan representera den bestämda formen *myckna* och dels den plurala formen uteslöts följaktligen. *Exempel 19* (a) visar ett sådant fall.

- (19) (a) *att de skulle taga ifrån honom **hans myckna egodelar***

I *exempel 19 (a)* kan *myckna* dels fungera som plural bestämmande till *egodelar* och dels den bestämda formen efter det possessiva pronomenet *hans*.

3.3 Material

Det material som ligger till grund för uppsatsen samlades in i två egentliga steg. Det första steget var att dels söka efter *mycket + substantiv utrum singular* och på så vis få fram de inkongruenta exempel som finns i litteraturbankens textsamlingar. Samma sak gjordes sedan med undersökningens andra fråga då sökningen gjordes efter konstruktioner med *myckna + substantiv plural*. Sökningarna genererade som förväntat inte bara användbara exempel; detta då en del ord enligt rådande fördelning räknades till substantiv i utrum singular och en del andra i plural vilka egentligen inte hörde till någon av grupperna. På grund av detta fick exemplen gås igenom för att säkerställa att dessa icke användbara exempel kom med. De exempel som föll inom ramarna för excerperingsprinciperna i *kapitel 3.2* samlades in och räknades därmed som representativa för uppsatsens undersökning.

Det andra steget i datainsamlingen var att samla in kongruenta exempel för jämförelse med de inkongruenta och på så vis ha något att jämföra med och på så vis få fram en relativ siffra över kongruenta kontra icke-kongruenta exempel. Dessa exempel på kongruent bruk togs från samma källor från vilka de icke-kongruenta kom för att de relativa talen skulle vara så rättvisande som möjligt. Eftersom denna korpus består av litteraturbankens texter var många av dessa källor romaner, noveller, brev och dagboksanteckningar av svenska författare så som Strindberg, Lagerlöf, Almqvist med flera. Den äldsta texten som var representerad i materialet var författad av Agneta Horn och tillkom på 1600-talet.

4 Resultat

De data som samlats in efter det att excerperingsprinciperna applicerats analyserades sedan och jämfördes inbördes för att på så sätt få fram relativa tal. Relativa tal är i en majoritet av fallen de enda talen vilka egentligen säger något om den språkliga utvecklingen ur ett historiskt perspektiv då antalet förekomster av ett visst språkligt fenomen måste stå i relation till något, till exempel kongruens kontra icke-kongruens, för att få siffror som är talande.

4.1 Kongruensen mellan mycken och utrum

De förväntade resultaten var att denna kongruens, *mycken* med utrum singular, skulle vara den av de två som försvann sist. Nedan, i *tabell 7*, visas antalet kongruenta exempel kontra icke-kongruenta exempel från de olika källorna. Tidsspannet är indelat i perioder om 25 år, bortsett från de tre första på grund av fåtaliga exempel, med början år 1600 och fram till den period som sträcker sig till år 1918.

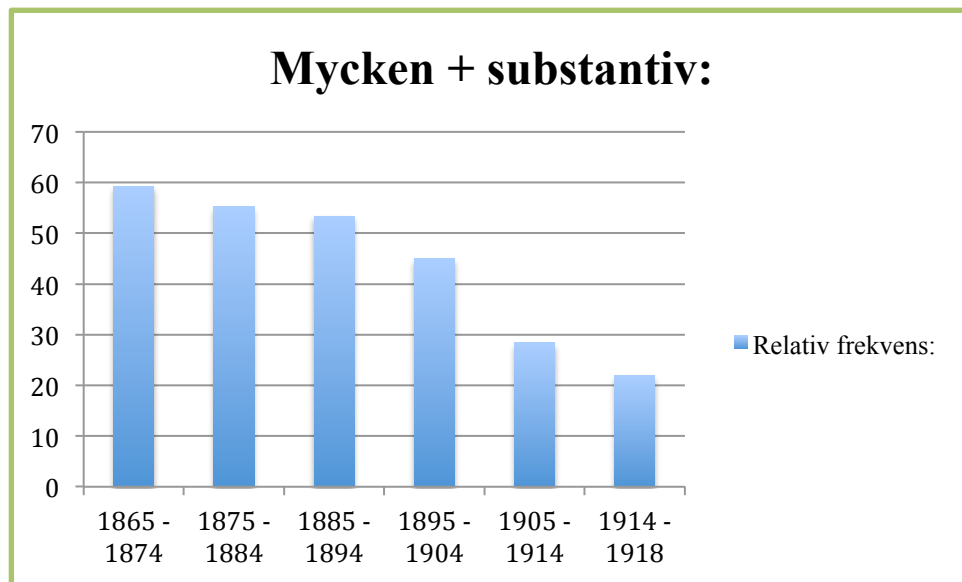
Tabell 7.

Utrum Singular				
Period:	Icke-kongruenta:	Kongruenta:	Total:	Andel icke-kongruenta:
1600 - 1650	1	11	12	8 %
1650 - 1700	1	49	50	2 %
1700 - 1750	1	87	88	1 %
1750 - 1775	1	29	30	3 %
1775 - 1800	44	642	686	6 %
1800 - 1825	4	50	54	7 %
1825 - 1850	82	706	788	10 %
1850 - 1875	36	380	416	9 %
1875 - 1900	247	799	1046	24 %
1900 - 1918	98	187	285	34 %
Totalsumma	515	2940		

Tabellen visar som sagt antalet kongruenta samt icke-kongruenta exempel från de aktuella tidsperioderna och procentsatsen visar hur stor andel de icke-kongruenterande exemplen utgör av det totala antalet belägg. Genom att studera procenttalen kan man ganska omgående utläsa att det kongruenta bruket är stabilt under flera århundraden fram till någon gång under 1800-talets senare hälft. Det inkongruenta bruket gör då en kraftig ökning från 9 % perioden 1850 – 1875 till 24 % perioden 1875 – 1900 för att sedan fortsätta öka till nästa period som då innefattar 1900-talets första årtionden. Om språklig utveckling säger Pettersson: ”Den språkliga förändringsprocessen brukar beskrivas som en s-kurva [...] En förändring startar alltså normalt mycket långsamt. Efter en tid kan den få fart och kurvan stiger brant” (2005: 13). Ser man på resultaten ovan i *tabell 7* utifrån detta perspektiv passar de väl in i denna modell. Från att ha startat tämligen långsamt och legat stadigt kring en viss andel under ett par århundraden ökar sedan andelen över en kort tidsperiod och ger vad Pettersson kallar för ”en brant stigning”.

Mängden källor i litteraturbanken på KORP som representerar det tidiga 1900-talet är ganska fåtaliga och alla är inte korrekt daterade varför en graf utifrån samma material kan bli missvisande. Dock har den textsamling som kallas *Kubhist*, bestående av tidningstexter, såväl korrekt datummärkning som större material från 1900-talets första kvartssekel. Som en bekräftelse på resultaten ovan gjordes en rent morfologisk sökning på *mycken + substantiv* i KORP och *Kubhist* (2014-05-13) och ett stapeldiagram över resultaten togs fram, vilket kan ses i *tabell 8*.

Tabell 8.

Detta diagram visar de relativa träffarna per miljoner token för *mycken + substantiv*. Den sträcker sig från 1865 till 1918, indelat i tioårsperioder, bortsett från den sista som är en femårsperiod. Denna tabell visar att den stora förändringen kommer närmre sekelskiftet än i *tabell 7* men detta kan bero på att den är mer finfördelad. Många av källorna i gruppen 1875 – 1900 i *tabell 7* kommer från slutet av denna period. En viss genreskillnad kan också föreligga mellan de personliga och skönlitterära texterna ifrån Litteraturbanken och tidningstexterna från *Kubhist*, där den senare kan vara konservativa och senare att utvecklas.

Sammanfattningsvis kan sägas att *kapitel 4.1* och resultatet för den första delen av undersökningen gav tydliga resultat. Kongruensen mellan *mycken* och utrum singular håller sig stabil från cirka 1600 fram till 1800-talets senare hälft med cirka 5 – 10 % andel inkongruenta exempel. Förändringen sker sedan hastigt, i likhet med vad som brukar ske för språkliga förändringar, för att nå 24 % under perioden 1875 – 1900 och sedan nå en ännu större andel under 1900-talets början med 34 %. *Tabell 8* vittnar ytterligare om att bruket av *mycken* fortsätter nedåt på 1900-talet

4.2 Kongruensen mellan *myckna* och *plural*

Undersökningens andra fråga som undersökte kongruensen mellan *myckna* och *plural* visade sig inte ge lika varierade resultat som 4.1 och *mycken*. Tabell 9 visar resultaten för kongruenta kontra icke-kongruenta i samma källor som utgjorde materialet för kapitel 4.1.

Tabell 9.

Plural		
Period:	Icke-kongruenta:	Kongruenta:
1600 - 1650	0	0
1650 - 1700	0	0
1700 - 1750	3	0
1750 - 1775	2	0
1775 - 1800	27	0
1800 - 1825	3	0
1825 - 1850	71	0
1850 - 1875	21	0
1875 - 1900	117	0
1900 - 1918	27	0
Totalsumma	271	0

Resultatet ovan bekräftar det som påpekats tidigare; bruket av *myckna* som plural form av *mycket* är väldigt ovanligt, antagligen till förmån av *många*. Inte ett enda belägg hittades i materialet och därför har inga relativa tal tagits fram för de olika tidsperioderna. Antalet icke-kongruenta träffar är förstås fortfarande intressanta och precis som i tabell 7 fanns flest exempel på inkongruent användande under perioden 1875 – 1900. Att svara på när *myckna* försvinner ur språket som plural form av *mycket* utifrån detta material är svårt men med tanke på ökningen av förekomster från 1800-talets första hälft kan man tänka sig att den sker en förändring i bruket kring denna tid. SAOB anger belägg från nysvenska texter, se 2.1.3 ovan, men anger också, med en kors-symbol i början av posten, att det är ett föråldrat uttryck. Detta till skillnad från posten för *mycken* som inte anges som föråldrad och som ger betydligt fler belägg.

4.2.1 Kombinerade resultat

Även om försvinnandet av de två kongruenserna är två separata språkliga förändringar är de förstås ändå starkt sammankopplade då det handlar om samma ord. Följaktligen, för att ge en mer heltäckande bild av förenklingen av *mycken* och dess morfologi, sammanställdes resultaten i *tabell 7* och *tabell 9*. Nedan i *tabell 10* visas den statistik som framkom av denna sammanställning, som innan med andelen icke-kongruenta exempel av det totala antalet längst till höger.

Tabell 10.

Kvantifierande <i>mycken/mycket/myckna</i>				
Period:	Icke-kongruenta:	Kongruenta:	Total:	Andel icke-kongruenta:
1600 - 1650	1	11	12	8 %
1650 - 1700	1	49	50	2 %
1700 - 1750	4	87	91	4 %
1750 - 1775	3	29	32	9 %
1775 - 1800	71	642	713	10 %
1800 - 1825	7	50	57	12 %
1825 - 1850	153	706	859	18 %
1850 - 1875	57	380	437	13 %
1875 - 1900	364	799	1163	31 %
1900 - 1918	125	187	312	40 %
Totalsumma	786	2940		

De siffror som redovisas i *tabell 10* visar på sammanfallet av samtliga kongruerande former av *mycken* och därmed spridningen av neutrum singular *mycket* som enda form. Resultatet som visar sig är än tydligare och det står tämligen klart att en förändring sker i slutet av 1700-talet för att sedan ta ett stort steg i slutet av 1800-talet. Ökningen av andelen inkongruenta förekommer från 13 % till 31 % får ses som en tydlig markör för att en förändring har skett och den efterföljande periodens 40 % visar att denna förändring fortsätter in på 1900-talet.

För att sammanfatta denna undersökning kan man säga att den utveckling som så småningom innebär kongruensens försvinnande med tämligen stor säkerhet har börjat i slutet av 1700-talet men den stora ökningen kommer först 100 år senare. Som förutspåddes var belägg för *myckna* väldigt svåra att finna och att tidsbestämma försvinnandet var problematiskt. Detta till skillnad från *mycken* som uppvisade klara och talande siffror. De sammanställda resultaten för de båda undersökningarna får dock ses som mest talande för utvecklingen. Den kraftiga ökning av inkongruent bruk som uppträder under andra hälften av

1800-talet får ses som tydliga resultat och att detta sedan ökar under början av 1900-talet bekräftar snarast utvecklingen och försvinnandet av kongruensen.

4.3 Graderingens roll

En observation som gjordes ganska tidigt i insamlingen av data till undersökningen var det faktum att många av de icke-kongruenta exempel som hittades var graderade med ett adverb. De tre vanligaste konstruktionerna var *så mycket*, *hur mycket* och *för mycket*, med det aktuella adverbet i fetstil.

För att undersöka huruvida denna iakttagelse var relevant i kongruensens försvinnande gjorde jag en undersökning av de tre adverbena ovan, *så*, *hur* och *för*, och hur de användes i materialet såväl med kongruenta som icke-kongruenta exempel. För att underlätta sökprocessen och få representativa siffror för såväl kongruenta som icke-kongruenta exempel gjordes sökningen på *mycken + utrum singular* och *mycket + utrum singular*. Tabell 11 visar resultatet för denna undersökning. Procenttalen inom parentes uppmärksammar att beläggen var så pass få under dessa perioder och att detta påverkar resultatet väsentligt.

Tabell 11.

Andel graderade exempel				
Period:	Antal kongruenta:	Antal graderade kongruenta:	Antal icke-kongruenta	Antal graderade icke-kongruenta:
1600 - 1775	176	54	4	2
1775 - 1800	642	224	44	19
1800 - 1825	50	18	4	4
1825 - 1850	706	270	82	34
1850 - 1875	380	134	36	16
1875 - 1900	799	276	247	149
1900 - 1918	187	63	98	62
Total	2940	1039	515	286

Period:	Andel graderade kongruenta	Andel graderade icke-kongruenta
1600 - 1775	30 %	(50 %)
1775 - 1800	35 %	43 %
1800 - 1825	36 %	(100 %)
1825 - 1850	38 %	41 %
1850 - 1875	35 %	44 %
1875 - 1900	35 %	60 %
1900 - 1918	34 %	63 %

Siffrorna i *tabell 11* visar tydligt att andelen icke-kongruenta exempel är högre än andelen graderade kongruenta exempel under hela undersökningsperioden. Dessutom visas att andelen graderade icke-kongruenta exempel också ökar i takt med att inkongruensen blir vanligare. Vad dessa siffror avslöjar om försvinnandet av kongruensen kan kopplas till två av Fischers mål för språkhistorisk forskning, nämligen att ”beskriva vilka mekanismer som ligger bakom språkliga förändringar och att ge förklaringar till sådana beskrivningar” (2007: 11). Det verkar onekligen som att gradering kontra icke-gradering av ordet *mycket* har spelat någon typ av roll vid försvinnandet av kongruensen. Det kan mycket väl vara så att de graderade formerna på sätt och vis har lett utvecklingen och att det var i denna kontext som det inkongruenta bruket föddes. Som nämnts tidigare i uppsatsen är materialet från senare delar av 1900-talet sparsamt men man kan spekulera i att bruket av graderade former stabiliseras efter det att bruket av *mycket* i inkongruent funktion fått än starkare fäste och tagit över.

Ett graderat bruk av *mycken* som blir intressant från denna aspekt är de tidigare sammanskrivna formerna *förmycket* och *förmycken*. Dessa förekommer i bland annat Olof von Dahlins *Then Swänska Argus* från 1730-talet. Texten fick stor spridning under sin tid och ses som en viktig milstolpe i svensk språkutveckling på grund av sitt moderna språkbruk. Varianten *förmycket* är vanligast i texten med **18** belägg och *förmycken* förekommer **4** gånger. Utvecklingen av ett icke-kongruerande *mycken* kan mycket väl ha föranletts av varianter som dessa i fall då de började särskrivas. Denna utveckling kan beskrivas som att ett nytt kvantifierande pronomen med graderande prefix uppkommer, ett pronomen som tar formen *mycket*. Den höga andelen graderade exempel bland de icke-kongruenta exempel som hittades ger stöd åt att något form av samband finns mellan de två och att dåtidens språkbrukare hade närmre till det inkongruenta bruket då *mycken* var graderat.

Avslutningsvis och för att sammanfatta detta kapitel kan man säga att resultaten är tydliga. Materialet vittnar om att kongruensens försvinnande är en utveckling som tar fart under 1700-talets andra hälft och den stora förändringen sker under 1800-talets sista kvartal och sekelskiftet. Även observationen om att gradering kan ha spelat en roll vid försvinnandet gav utslag. Ett samband mellan gradering och icke-kongruens ser onekligen ut att finnas, inte minst under den period då det icke-kongruenta bruket ökar. En teori är att dessa graderade former är de som lett utveckling då det icke-kongruenta verkar ha legat närmre till hands då *mycken* haft någon typ av prefix.

4.4 Inherenta singularer och pluralord

Den tredje och avslutande undersökningsfrågan behandlar fördelningen mellan inherenta singularer och pluralord. För att undersöka denna fördelning användes material från textsamlingen *Kubhist* med den uppenbara skillnaden att substantivet står i fokus snarare än *mycket* och *mycken*. För att besvara frågan om huruvida den här fördelningen finns vid tiden för dessa två övergångar undersöktes substantiven hos icke-kongruenta exempel. Fördelningen är med stor sannolikhet väldigt gammal men jag begränsar mig till att undersöka den vid kongruensens vacklande.

Ett nedslag i det inkongruenta bruket i de perioder då det blir mer frekvent, från 1800, visar som väntat att många av de substantiv som kvantifieras är inherent oräknebara. De vanligaste av dessa inherenta oräknebara substantiv är bland annat *snö*, *boskap* och *glädje*. Dessa substantiv säger följaktligen inte mycket om fördelningen mellan inherenta singularer och pluralord då fördelningen i princip bara visar sig vid användandet av *räknebara* substantiv i oräknebar funktion. Jag har därför gjort, i *Kubhist* (2014-05-15), en sökning på 7 substantiv som idag är ganska klart inherent singulara och 7 substantiv som idag är inherent plurala. Resultatet sammanfattas i *tabell 12* och *bilaga 1* visar ett mer detaljerat resultat.

Tabell 12.

Fördelning	Inherenta singularer		Inherenta pluralord	
	Singular:	Plural:	Singular:	Plural:
1800 – 1850	11	1	0	8
1850 – 1875	24	0	0	21
1875 – 1900	44	2	0	25
1900 – 1920	50	0	1	11
Total:	129	3	1	65

Resultaten i tabellen ovan redovisas i antalet absoluta belägg från de olika tidsperioderna. Sett till totalen för de olika orden är resultaten ganska entydiga; den lexikaliserade, oräknebara, formen får under samtliga perioder överlägset flest belägg. I *bilaga 1* ser man att ett substantiv inte fick flest belägg för dess lexikaliserade form, *morot/morötter*, detta bör dock inte ses som väldigt representativt då endast ett belägg för vardera av de två formerna

hittades. Utöver detta fann jag ytterligare **3** belägg för bruk av den idag icke lexikaliserade formen, två belägg för *mycket stenar* och ett för *mycket frukter*, se *bilaga 1*. De ord som genererade flest belägg och som därmed får ses som mest representativa är orden *potatis*, *frukt*, *sill* och *sten*; samtliga tillhörande de inherent singulara orden. Anledningen till att det var just dessa substantiv som gav flest belägg är antagligen ordens rent semantiska innebörd; *potatis*, *frukt*, *sill* och *sten* är frekvent förekommande fenomen. Flest belägg fick *mycket sill* med **40** träffar, sedan *mycket potatis* med **33**, *mycket frukt* med **25** och till sist *mycket sten* med **22**. Även bland de inherent pluralorden visade sig en fördelning. Flest belägg fick *mycket saker* med **23** belägg och näst mest frekvent var *mycket kor* med **11**. Posten *mycket -beta/-betor* i *bilaga 1* representerar substantiv med efterledet *-beta/-betor* och innefattar således bland annat *rödbeta* och *sockerbeta*. Såväl denna post som de för *mycket bok/böcker* och *mycket myra/myror* gav representativa utslag för den plurala, lexikaliserade formen; *mycket myror* med **8** belägg, *mycket -betor* med **7** stycken och *mycket böcker* med **6** stycken.

För att fullt ut besvara huruvida denna fördelning fanns då övergången från ett kongruent *mycket* till ett icke-kongruent sådant skedde krävs mer forskning. Dock pekar detta resultat på att de substantiv som undersöktes i detta kapitel mycket väl kan ha fått sin lexikaliserade, morfologiska form, redan då kongruensen försvinner. Användandet av det aktuella substantivets lexikaliserade form förekommer redan under perioden 1800 – 1850 då kongruensen ännu var fullt levande och produktiv enligt tidigare resultat i denna uppsats. Även om antalet belägg är tämligen få från denna period finns endast ett belägg för bruk av den idag icke-lexikaliserade formen, nämligen *mycket stenar*. I takt med att kongruensen vacklar och så småningom försvinner ökar också antalet belägg. Även om kongruensen börjar vackla ökar inte användandet av de former som idag är icke-lexikaliserade, det vill säga plural form för substantiven av *potatis*-typ och singular form för substantiven av *morots*-typ, vilket stödjer att fördelningen fanns i språket redan vid kongruensens försvinnande.

Sammanfattningsvis kan man säga att de inledande misstankarna om att frågan om fördelningen mellan inherent singularer och pluralord inte skulle kunna besvaras fullt ut blev till viss del bekräftade. Resultaten i *tabell 12* ger som sagt en antydning till hur denna fördelning såg ut vid tiden för kongruensens försvinnande och det ter sig som om denna fördelning uppstår tidigare än förenklingen av morfologin. Som man kan förvänta sig utifrån resultaten som presenterats tidigare ökar antalet belägg i slutet av 1800-talet, vilket också till viss del får ses som bekräftande för de tidigare slutsatserna om att det är under denna period som kongruensen börjar vackla på allvar. Dessa resultat stämmer också ganska väl överens med det som sades i kapitel 2.2.1, *Förväntade resultat*, nämligen att fördelningen mellan

inherenta singularer och pluralord går längre tillbaka än kongruensens försvinnande.

5 Sammanfattning och avslutande diskussion

5.1 Sammanfattning av undersökningen

Sammanfattningsvis gav undersökningarna tydliga resultat; alla frågor besvarades i någon utsträckning och relevanta observationer gjordes. De två undersökningsfrågor som är kopplade till den morfologiska förenklingen av *mycken* och dess kongruens var de som gav mest handfasta resultat. Undersökningen gjorde det möjligt att tidsbestämma startskottet för denna förändring till slutet av 1700-talet med en kraftig ökning 100 år senare. En avsaknad av material från 1920-talet och framåt gör att undersökningen stannade här men jag misstänker att användandet successivt försvinner för att till sist endast förekomma i arkaiserande texter såsom juridisk prosa. Även om inga belägg hittades för kongruent bruk av *myckna + plural* kan man med tämligen stor säkerhet anta att den morfologiska förenkling som sker av *mycken* innefattar både utrum singular och plural och *tabell 10* illustrerar utvecklingen.

En intressant observation som gjordes i samband med undersökningen av kongruensens försvinnande var det faktum att en stor del av de inkongruenta exempel som hittades var graderade på något vis, vanligtvis med något av adverbena *så*, *hur* eller *för*. Detta undersöktes närmre och enligt *tabell 11* verkar det som att det kan vara detta graderade bruk som leder utvecklingen och morfologins förenkling. Detta kan eventuellt kopplas till de tidigare sammanskrivna formerna *förmycket* och *förmycken* då utvecklingen kan ses som ett särande av dessa former med uppkomsten av ett nytt kvantifierande pronomen till följd. Utifrån dessa resultat får de två frågorna om kongruensens försvinnande ses som besvarade.

Vidare undersöktes också fördelningen mellan de inherent singulara och inherent plurala orden. Frågan om hur gammal denna är kan bara delvis besvaras men vissa slutsatser kan ändå dras. Utifrån de data som presenteras i *tabell 12* ser det ut som om denna fördelning finns i språket redan då kongruensen försvinner. De belägg som finns för vad som idag är de icke-lexikaliserade formerna är få samtidigt som beläggen för några av de mest typiska inherenta substantiven är många. Slutsatsen som kan dras är den att fördelningen finns i språket sedan tidigare och alltså är ett äldre fenomen än kongruensens försvinnande.

5.2 Avslutande diskussion

Denna uppsats har undersökt språklig utveckling ur ett historiskt perspektiv och resultaten som framkommit anser jag vara goda. Som påpekades fick undersökningen begränsas till följd av utrymmesskäl och framförallt den avslutande undersökningen om fördelningen av inherent singularer och pluralord kan dels utvecklas genom att undersöka ett större material men framförallt hade det varit intressant att undersöka även andra konstruktioner där fördelningen visar sig. Att försöka tidsbestämma fördelningen mer exakt hade förstås också krävt att material från fler tidsperioder samlats in. Även om de hinder som språkhistorisk forskning ställs inför inte är väldigt påtagliga för en undersökning av denna ringa storlek är det ändå värt att ta i beaktande.

De två frågorna kopplade till kongruensens försvinnande och den morfologiska förenklingen från *mycken* till *mycket* hade också den kunnat utvecklas. Framförallt då genom att undersöka material från fler genrer och vidare granska den roll som graderingen tycks ha haft i försvinnandet. Allt som allt anser jag att det som framkommit i olika utsträckning svarat på de tre frågorna som ställdes och jag är nöjd med resultatet.

6 Litteraturlista

6.1 Litteraturlista

Delsing, Lars-Olof, 1993: *The Internal Structure of Noun Phrases in the Scandinavian Languages*. Lund: University of Lund.

Fischer, Olga, 2007: *Morphosyntactic change*. Oxford: Oxford University Press.

Håkansson, David, 2008: *Syntaktisk variation och förändring: en studie av subjektlösa satser i fornsvenska*. Lund: Språk- och litteraturcentrum.

KORP, Språkbankens konkordansverktyg, Göteborgs universitet,
<http://spraakbanken.gu.se/korp/>

Noreen, Adolf, 1904: *Altschwedische Grammatik*. Halle: Max Niemeyer.

Pettersson, Gertrud, 2005: *Svenska språket under sjuhundra år*. Lund: Studentlitteratur.

Svenska Akademiens Ordbok, 1945: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (2014-05-16)

Söderwall, K.F., *Ordbok Öfver svenska medeltids-språket*, 1884 – 1918:
<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/> (2014-05-16)

Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik 1-4*. Stockholm: Nordstedts.

7 Bilagor

Bilaga 1.

Konstruktion:	Form:	1800 - 1850	1850 - 1875	1875 - 1900	1900 - 1920	Total:
<u>Mycket potatis</u>	SIN	1	8	6	18	33
Mycket potatisar	PL	0	0	0	0	0
<u>Mycket frukt</u>	SIN	1	2	8	14	25
Mycket frukter	PL	0	0	1	0	1
<u>Mycket sill</u>	SIN	4	5	24	7	40
Mycket sillar	PL	0	0	0	0	0
<u>Mycket svamp</u>	SIN	0	1	0	1	2
Mycket svampar	PL	0	0	0	0	0
<u>Mycket lök</u>	SIN	1	1	1	0	3
Mycket lökar	PL	0	0	0	0	0
<u>Mycket sten</u>	SIN	4	7	4	7	22
Mycket stenar	PL	1	0	1	0	2
<u>Mycket björk/gran</u>	SIN	0	0	1	3	4
Mycket björkar/granar	PL	0	0	0	0	0
Mycket morot	SIN	0	0	0	1	1
<u>Mycket morötter</u>	PL	0	0	1	0	1
Mycket -beta	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket -betor</u>	PL	0	1	3	3	7
Mycket bok	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket böcker</u>	PL	1	1	2	2	6
Mycket ko	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket kor</u>	PL	1	5	3	2	11
Mycket häst	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket hästar</u>	PL	0	7	0	2	9
Mycket sak	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket saker</u>	PL	4	7	11	1	23
Mycket myra	SIN	0	0	0	0	0
<u>Mycket myror</u>	PL	2	0	5	1	8